

ΓΙΩΡΓΟΥ Ι. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ

ΔΙΚΩΜΟ

Το χθες και το σήμερα

ΛΕΥΚΩΣΙΑ 2003

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΑΤΣΗΣ

Ο Κυριάκος Μάτσης, από το Παλαιχώρι, γεωπόνος το επάγγελμα, έφθασε στο Δίκωμο το Φεβράρη του 1957 και υποστήριξε πως το χωριό έπρεπε να μείνει ένα από τα πιο ήσυχα μέρη της Κύπρου, ώστε να χρησιμοποιείται ως καταφύγιο σε δύσκολες περιστάσεις. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Καραγιάννη «ήταν αγαπητός σε όλους. Μπορούσε να υποφέρει τα πάντα. Θυμάμαι, όταν πρωτοήρθε στο Δίκωμο, ήρθε με ένα αυτοκινητάκι που κανένας δεν το υπολόγιζε, ένα Φιάτ, μονοθέσιο, με το πορτ-μπαγκάζ να κλείνει με ένα τέτοιο τρόπο, που έδινε την εντύπωση πως το αμάξι είχε μηχανή και μπρος και πίσω. Παλιά αυτοκινητάκια. Μπορεί κανείς να φανταστεί ότι στο πίσω μέρος, που έβαζαν τις βαλίτσες, ήταν στριμωγμένος ο Κυριάκος;» Ο Μάτσης κατασκεύασε κρησφύγετα στα σπίτια των: Κύπρου Ταραμουντά, Καραγιάννη και Κυριάκου Διάκου. Στου Κύπρου Ταραμουντά υπήρχαν δυο κρησφύγετα, το ένα, μεσοτοιχίου, είχε κατασκευαστεί στο μέσο της κουζίνας το 1955, και το δεύτερο, οροφής, έγινε σε διάστημα μόνο τριών ημερών το Φεβρουάριο του 1957. Το κρησφύγετο στου Διάκου, σύμφωνα με το συναγωνιστή του, Κώστα Χριστοδούλου, ήταν πολύ στενό, σαν τάφος. Μόλις που χωρούσε τρία άτομα καθισμένα με τα πόδια κοντά στο σώμα. Δεν μπορούσε κανείς να ξαπλώσει. Είχε γίνει πριν 2-3 μήνες από το Σοφιόπουλο.¹⁹¹

Πολλές φορές οι Άγγλοι βρέθηκαν αντιμέτωποι τη νύχτα με το Μάτση και άλλους αντάρτες, τους θεωρούσαν όμως χωρικούς.¹⁹² Στη συνέχεια ο Μάτσης δε μένει στο Δίκωμο, αλλά περιέρχεται την περιοχή.

Περί το τέλος του Οκτώβρη του 1958, ο Δημήτρης Κοφτερός και Γιαννακός Χαούζης μετέφεραν από την Κερύνεια τον Ανδρέα Σοφιόπουλο που έμεινε πρώτα στο σπίτι του Κύπρου Ταραμουντά και ύστερα στου Κυριάκου Διάκου. Ο Μάτσης ειδοποίησε το Γεώργιο Κωνσταντή Σάββα, από το Δίκωμο, να μεταβεί στο Πέλλα Παῖς και να τους οδηγήσει στο Δίκωμο. Πραγματικά, ο Γεώργιος Κ. Σάββα μετέφερε τη Δευτέρα 10 του Νιόβρη 1958 το Μάτση και τον Κώστα Χριστοδούλου στο χωριό, όπου έμειναν δυο νύχτες στο σπίτι του Γιάννη Χάσικου. Εκεί είχε συνάντηση με το Στέλιο Κατσελλή, Γιάννη Μαυροκορδάτο και Ανδρέα Σοφιόπουλο. Επίσης στο σπίτι του Ανδρέα Γιάγκου είχε συνάντηση με τα γυναικεία μέλη της ομάδας: Ιουλία Γιάγκου, Ελένη Κοφτερού, Παναγιώτα Μαυροκορδάτου και Μαρία Λουκά και πήγε για επίσκεψη στο σπίτι του Κύπρου Ταραμουντά. Στις 12 του Νιόβρη 1958 ο Μάτσης και οι δυο σύντροφοι του, Ανδρέας Σοφιόπουλος από

¹⁹¹ Ιωαννίδη Κλείτου, *Κυριάκος Μάτσης, Ο οραματιστής, Τόμος Α'*, Εκδόσεις Αρμίδα, Λευκωσία 1998.

¹⁹² Διγενή-Γρίβα Γεωργίου, *Χρονικόν αγώνος ΕΟΚΑ 1955-1959*, Λευκωσία 1972.

τη Λάπηθο και Κώστας Χριστοδούλου από το Πέλλα Παΐς, πήγαν στο σπίτι του Κυριάκου Διάκου όπου και έμειναν μέχρι το τέλος.¹⁹³

Στο σπίτι του Διάκου οι αγωνιστές για 5-6 νύχτες έβγαζαν σκοπιά. Μια νύχτα, γύρω στις 2 το πρωί, ενώ ήταν σκοπός ο Χριστοδούλου είδε κάποιον να πλησιάζει σε ελιά απέναντι από το στενό δρόμο του σπιτιού. Έκοψε ένα κλωνάρι και κοίταζε προς το σπίτι. Στις 4.30 το πρωί της 19^{ης} Νοεμβρίου 1958 ο φρουρός είδε αυτοκίνητα να έρχονται από την Αγύρτα. Μπήκαν στο κρησφύγετο, πρώτος ο Κώστας Χριστοδούλου, δεύτερος ο Μάτσης και τελευταίος ο Σοφιόπουλος. Ο Διάκος έκλεισε το στόμιό του κρησφυγέτου. Στις 5 το πρωί επιβλήθηκε κατ' οίκον περιορισμός και το χωριό γέμισε στρατό. Στη συνέχεια έγινε ανακοίνωση να συγκεντρωθούν όλοι οι άντρες στην αυλή του Β' Δημοτικού Σχολείου. Οι Άγγλοι συλλαμβάνουν γύρω στους 40 άνδρες τους οποίους και μεταφέρουν για ανάκριση στο κτίριο του Β' Δημοτικού Σχολείου. Αργότερα αποφασίζουν να διενεργήσουν έρευνα σε σπίτια της δυτικής άκρης του χωριού. Γύρω στις 9 π.μ. οι τρεις που βρίσκονται στο κρησφύγετο άκουσαν βήματα από πάνω τους. Γύρω στις 11.30-12 ξανάρθαν, μετακίνησαν έπιπλα και πάλι έφυγαν. Στις 1.30 πήγαν και πάλι στο σπίτι του Διάκου με τα ονόματά τους, ανακαλύπτουν το κρησφύγετο και καλούν το Μάτση και τους συντρόφους του να παραδοθούν.¹⁹⁴

Ο σύντροφος του ήρωα Ανδρέας Σοφιόπουλος αφηγείται τι τους είπε μεταξύ άλλων ο Μάτσης:

Το κρησφύγετο δε μας χωρεί να κινηθούμε. Βγάτε εσείς, κι εγώ θα σκεφτώ τι θα κάμω. Σας διατάσσω, είπε με συγκίνηση - και πρόσθεσε: Η πατρίδα θα σας χρειαστεί. Κι έσκυψε μέσα στο σκοτεινό κρησφύγετο και μας φίλησε. Τα δάκρυα, καυτά, μάς έβρεχαν το πρόσωπο. Μαντέψαμε τη συνέχεια. Τρεμάμενη τότε η φωνή του Μάτση να μας λέει τα τελευταία του λόγια, αργά σ' επίσημο τόνο, επιβλητικό: Αξέχαστα παιδιά μου. Σας είπα πως την τελευταία φορά που συναντήθηκα με το φίλο μου τον Αυξεντίου σφίξαμε τα χέρια κι ευχηθήκαμε καλή αντάμωση. Τώρα θα πάω να τον βρω. Με περιμένει. Τώρα σας διατάσσω να βγείτε...

Οι σύντροφοι του Μάτση βγαίνουν από το κρησφύγετο και ο επικεφαλής του αποσπάσματος ταγματάρχη Μακρίτσι μαζί με το μεταφραστή του πήγαν κοντά στην είσοδο και καλούν και πάλι το Μάτση να παραδοθεί. Η απάντηση είναι αρνητική, εκνευρίζεται ο Μακρίτσι και ρίχνει μια καπνογόνο η οποία δεν εξερράγη, ενώ ακούγεται ριπή από την πλευρά του κρησφυγέτου. Μετά

¹⁹³ Πληροφορίες Δημήτρη Κοφτερού.

¹⁹⁴ Ιωαννίδη Κλείτου, *Κυριάκος Μάτσης, Ο οραματιστής, Τόμος Α'*, Εκδόσεις Αρμίδα, Λευκωσία 1998.

από λίγη ά
αποτελέσμι
στρατιωτικ
του 1982 γι
στον Κ. Πεν

*Με είχαν δια
η στιγμή. Γι
αυτός. Περι
Αν θα βγω
διατάχθηκα
αρχίσαμε ο
εγώ... Μάτ
μνημόσυνο
οικογένειά τ*

Ο Βρετανό
αδελφό του
ευκαιρία θο
ήρωας αδελ

Τη μέρα αυ
τα μέλη τη
Παναγιώτης
Αρχοντίδης
Σάββα, 32 γ
(Χάσικος),
Κρατήθηκα
και απολύτ
κρησφύγετο
απολύθηκα
Δ. Ανιφτος
Νίκος Γ. Στ
σύζυγος του
στα Κρατητι

Ο διευθυντή
ίδιος, Γεώργ

¹⁹⁵ Πενταρά Κ.,
14/8/1982.

¹⁹⁶ Εφημερίδα 9

¹⁹⁷ Γεωργίου Μ
βγω από δω μ
μέσα από το κ
ημέρα της θυσί

από λίγη ώρα οι Άγγλοι έριξαν χειροβομβίδα μέσα στο κρησφύγετο με αποτέλεσμα ο Μάτσης να βρει ακαριαίο θάνατο. Ο 20χρονος Άγγλος στρατιωτικός, που έριξε τη χειροβομβίδα το 1958, βρισκόταν το καλοκαίρι του 1982 για διακοπές, 44χρονος πια, στην Πάφο και μεταξύ άλλων ανέφερε στον Κ. Πενταρά, ιδιοκτήτη κέντρου στον Κόλπο των Κοραλλίων:

Με είχαν διατάξει. Δεν ξέρω αν εγώ τον σκότωσα, θα μου μείνει αζέχαστη αυτή η στιγμή. Πρώτα βγήκαν οι δυο σύντροφοί του. Τον καλέσαμε να βγει και αυτός. Περιμέναμε με αγωνία. Κάποτε όμως ακούστηκε η βροντερή φωνή του: Αν θα βγω θα βγω πυροβολώντας. Περιμέναμε για λίγο ακόμα και τότε διατάχθηκα να ρίξω τη χειροβομβίδα μέσα στο κρησφύγετο. Ταυτόχρονα αρχίσαμε ομαδικά πυρά. Ο Μάτσης σκοτώθηκε. Δεν ξέρω αν τον σκότωσα εγώ... Μάτσης... Μάτσης... ήταν γερός, ήταν παλικάρι. Θέλω να πάραστώ στο μνημόσυνο αυτού του παλικαριού. Θέλω να γνωρίσω τους δικούς του, την οικογένειά του.

Ο Βρετανός φεύγοντας άφησε τη διεύθυνσή του η οποία δόθηκε στον αδελφό του ήρωα, Γιαννάκη Μάτση. Ο τελευταίος δήλωσε πως με την πρώτη ευκαιρία θα τον συναντούσε για να ακούσει από πρώτο χέρι πώς έπεσε ο ήρωας αδελφός του.¹⁹⁵

Τη μέρα αυτή συνελήφθησαν, όπως αναφέραμε, κάτοικοι του χωριού. Από τα μέλη της ΕΟΚΑ συνελήφθησαν οι: Γιαννακός Χαούζης, 22 χρονών, Παναγιώτης Κοφτερός, 23 χρονών, μέλη της Επιτροπής της ΑΤΕ, Γιαννακός Αρχοντίδης, 33 χρονών, Δημήτρης Κοφτερός, 25 χρονών, Γεώργιος Κ. Σάββα, 32 χρονών, Κυριάκος Χριστοδούλου Διάκος, Γιάννης Κουλέριμος (Χάσικος), 32 χρονών, αυτοκινητοδηγός, Λοΐζος Σ. Δημητρίου. Κρατήθηκαν στο Κάστρο της Κερύνειας μέχρι τις 3 Δεκεμβρίου 1958 οπότε και απολύθηκαν, εκτός του Διάκου στο σπίτι του οποίου ήταν το κρησφύγετο. Συνελήφθησαν επίσης και άλλοι, μη μέλη της ΕΟΚΑ που απολύθηκαν την ίδια μέρα. Μεταξύ άλλων συνελήφθησαν οι: Χριστόδουλος Δ. Άνιφτος (Ταουκτσής), 25 χρονών, Ανδρέας Παντελή, 18 χρονών και Νίκος Γ. Στρούθος (Χριστοφίδης), 22 χρονών.¹⁹⁶ Είχε συλληφθεί, επίσης, η σύζυγος του Κυριάκου Διάκου, Ιουλία, η οποία κρατήθηκε για οκτώ μέρες στα Κρατητήρια του Σεραγίου.

Ο διευθυντής του Β' Δημοτικού Σχολείου Δικώμου το 1960, Δικωμίτης κι ο ίδιος, Γεώργιος Κ. Μαυροκορδάτος, έγραψε τότε για τον ήρωα:¹⁹⁷

¹⁹⁵ Πενταρά Κ., *Μάτσης... Μάτσης... ήταν γερός, ήταν παλικάρι*, Εφημερίδα Κήρυκας, 14/8/1982.

¹⁹⁶ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 21/11/1958.

¹⁹⁷ Γεωργίου Μαυροκορδάτου, *Το χρονικό της ημέρας, «Μολών λαβέ, Ζωντανός δεν θα βγω από δω μέσα», Η ιστορική απάντηση του γενναίου των γενναίων Κυριάκου Μάτση, μέσα από το κρησφύγετό του, εις τους Βρετανούς στρατιώτες, 19 Νοεμβρίου 1958: Η ημέρα της θυσίας του ήρωα*, Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 19/11/1960.

...Νοέμβριος του 1958. Ο απελευθερωτικός μας αγώνας βρίσκεται στο αποκορύφωμά του. Τα ανδρεία παλληκάρια του Διγενή καταφέρουν σκληρά κτυπήματα εναντίον των Βρετανών. Στο Δίκωμο μέσα σ' ένα απόμερο σπίτι

Ο τόπος της θυσία του ήρωα με τη γαλανόλευκη να κυματίζει...

φιλοξενείται ο Κυριάκος Μάτσης μαζί με δυο παλληκάρια του. Η ατμόσφαιρα είναι βαρειά, όλοι σαν κάτι να προαισθάνονται. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον της ΕΟΚΑ ξεκίνησαν από τον Άγιο Γεώργιο και προχωρούν προς την Κερύνεια, το Πέλλα-Παῖς και ίσως προς το Δίκωμο, οι πληροφορίες που παίρνουν τα παλληκάρια το μαρτυρούν. Πύκνωσαν οι περιπολίες των στρατιωτών στο χωριό και οι έρευνες και τα βάσανα που υφίστανται οι κάτοικοι είναι πολλά. Ατάραχος όμως ο Μάτσης, κάθε φορά που του αναφέρουν κάτι τέτοιο αυτός με μιαν θείαν γαλήνην επαναλαμβάνει: «κι αν

είναι να :
πεθαίνει»
18 Νοεμβ
όλοι. Τα
σοβαρό θ
-Φάτε, το
Έφαγαν έ
καναπέ. Τ
μυρίστηκε
θα ήταν
ετοιμάσθη
που μπορ
κάλυψε τη
έδιναν τη
τους. Το χ
αεριστήρε
στρατιώτε
άρχισαν σ
ώρα 9 π
κατάστρεψ
πληροφορ
Απ' εδώ
έρευνες σ
κράτησαν
σαφέστερε
εκδηλώσε
σκάφτουν.
τους ήταν
που κατε
οργανώσε
βγαίνει απ
αρχηγός,
θυσιαστοί
βρίσκοντα
-Μην πυρ
Όταν βγήμ
τον Μάτση
-Έβγα, το
κάθε αντί
Κι ο λιοντα
-Ζωντανό
Μολών λα
Δεν πρόφ
χειροβομβ
τις εκρήξει

είναι να πεθάνουμε για την Ελλάδα, θεία είναι η δάφνη, μια φορά κανείς πεθαίνει»...

18 Νοεμβρίου 1958, βράδυ. Στο τραπέζι της φιλόξενης οικογένειας κάθονται όλοι. Τα παλληκάρια τρων λίγο και μιλούν λιγότερο. Νοιώθουν πως κάτι σοβαρό θα συμβεί. Ο Μάτσης προσπαθεί να τους δώσει θάρρος.

-Φάτε, τους λέει, φάτε γιατί... ίσως να είναι η τελευταία φορά που τρώμε.

Έφαγαν όπως όπως και κοιμήθηκαν. Ο Μάτσης πλάγιασε όπως πάντα στον καναπέ. Την αυγή της μοιραίας μέρας το παλληκάρι που ήταν φρουρός κάτι μυρίστηκε, θόρυβοι αυτοκινήτων, πατήματα, γαυγίσματα σκύλων. Σίγουρα θα ήταν κέρφιου. Ξύπνησε τους συντρόφους του, μετά τον νοικοκύρη κι ετοιμάστηκαν για να κρυβούν, κατέβασαν στο κρησφύγετο όλα τα αντικείμενα που μπορούσαν να γεννήσουν υποψία και τέλος μπήκαν κι αυτοί. Η πλάκα κάλυψε την είσοδό του, μερικοί σάκκοι σιτάρι τραβήχτηκαν από πάνω κι όλα έδιναν την όψη ενός αθώου χωριάτικου σπιτιού. Είχαν δίκαιο στις υποψίες τους. Το χωριό από την αυγή βρισκόταν υπό κατ' οίκον περιορισμόν. Από τους αεριστήρες, όταν έφεξε, παρακολουθούσαν την κίνησι. Εκατοντάδες Άγγλοι στρατιώτες είχαν περικυκλωμένο το σπίτι, κι ήταν σε θέση μάχης. Το πρωί άρχισαν οι έρευνες στο χωριό με επίκεντρο τη γειτονιά του κρησφυγέτου. Η ώρα 9 π.μ. μπήκαν και στο σπίτι το ίδιο. Ερεύνησαν, έσπασαν και κατάστρεψαν ως συνήθως, αλλά τίποτε δεν βρήκαν. Φαίνεται πως οι πληροφορίες που είχαν δεν ήταν και τόσο σαφείς.

Απ' εδώ τράβηξαν στο διπλανό σπίτι που είναι στην ίδια αυλή κι έκαναν έρευνες στο δωμάτιο που ήταν στην ίδια θέση με το δωμάτιο-κρησφύγετο. Αυτά κράτησαν ως τις 3 μ.μ. ότε έφτασαν 4 αυτοκίνητα του Σπέσιαλ Μπράντς με σαφέστερες ίσως πληροφορίες. Αμέσως οι στρατιώτες με άγριες φωνές και εκδηλώσεις, έτρεξαν προς το δωμάτιο-κρησφύγετο και άρχισαν να σκάφτουν. Οι κρυμμένοι κατάλαβαν ότι το μοιραίο πλησιάζει, η ανεύρεσί τους ήταν πια βεβαία. Πρώτη φροντίδα του Μάτση ήταν να κάψει τα έγγραφα που κατείχε και να καλύψει με μαύρο πέπλο πολύτιμα μυστικά της οργανώσεως. Ούρλιαζαν σαν μανιασμένοι οι Άγγλοι όταν είδαν τον καπνό να βγαίνει απ' τις χαραμάδες των μαρμαρακιών. Ο Μάτσης μετά, σαν στοργικός αρχηγός, φρόντισε για τα παλληκάρια του, σκέφθηκε πως θα ήταν κρίμα να θυσιαστούν ανώφελα, γιατί ζήτημα μάχης δεν έμπαινε στην θέση που βρίσκονταν. Γι' αυτό φώναζε στους Άγγλους:

-Μην πυροβολήσετε. Θα σας παραδώσω τους δυο συντρόφους μου.

Όταν βγήκαν οι δυο τους παράλαβαν οι Άγγλοι και λυσσασμένα ζήτησαν και τον Μάτση.

-Έβγα, του λεν, και παραδώσου, είσαι περικυκλωμένος και είναι ανώφελη κάθε αντίστασι.

Κι ο λιονταρόψυχος ήρωας βροντοφώναξε:

-Ζωντανός δεν θα βγω από δω μέσα. Αν θα βγω, θα βγω πυροβολώντας σας. Μολών λαβέ.

Δεν πρόφτασε να τελειώσει τα τελευταία λόγια και βροχή έπεσαν οι χειροβομβίδες μέσα στο κρησφύγετο σκορπώντας το θάνατο. Σιγή διαδέχτηκε τις εκρήξεις και μετά η ατμόσφαιρα γέμισε και πάλιν με τα επιφωνήματα χαράς

και θριάμβου των... γενναίων μαχητών του δυνάστου. Γιόρταζαν γιατί ο ασύλληπτος σταυραετός του Πενταδακτύλου βρισκόταν νεκρός με κομμένο το πόδι και παραμορφωμένο και καρβουνιασμένο το σώμα. Γιόρταζαν γιατί, όπως διαλάλησαν και στο ραδιόφωνό τους, πίστευαν πως έσπασε η σπονδυλική στήλη της ΕΟΚΑ στην επαρχία και πως δεν θα μπορούσε να ξαναγίνη αγώνας εδώ. Πίστευαν ακόμα πως η απογοήτευση κι αποθάρρυνση των αγωνιστών θα ήταν παγκύπρια. Πόσο γελάστηκαν όμως. Γιατί ο θάνατος του ανδρείου παλληκαριού όχι μόνο δεν έφερε ηττοπάθεια αλλ' απεναντίας έγινε φωτεινό παράδειγμα αυτοθυσίας, πηγή θάρρους κι ηρωισμού. Έτσι έκλεισε η 19^η Νοεμβρίου 1958 και γράφτηκε με χρυσά γράμματα στην ιστορία του εθνικοαπελευθερωτικού μας αγώνα. Κι η πατρίδα, ελευθερωμένη τώρα χάρις στο αίμα και τις θυσίες των ηρωικών παιδιών της, δεν ξέχασε τον Κ. Μάτση. Στον τόπο της θυσίας του ανήγειρε καλλιμάρμαρον μνημείον στο οποίο σε λίγο θα στηθή η προτομή του ήρωος, για να φωτίξη, σαν φάρος φωτεινός, τις μελλούμενες γενιές και να τις διδάσκη πως κι αν είναι να πεθάνουμε για την Ελλάδα θεία είναι η δάφνη, μια φορά κανείς πεθαίνει.

Κυριάκος Διάκος: Ο Κυριάκος Διάκος αναφέρει για τα γεγονότα του Νιόβρη του 1958 και τον ηρωικό θάνατο του Κυριάκου Μάτση.¹⁹⁸

Την πρόταση για να κατασκευαστεί κρησφύγετο στο σπίτι του Κυριάκου Διάκου την έκαμε ο Ανδρέας Σοφιόπουλος σε μια νυχτερινή του επίσκεψη συνοδευόμενος από το Γεώργιο Χατζηλουκά, θείο της γυναίκας του Διάκου. Ο λόγος της προτίμησης, όπως του εξήγησε, ήταν ότι το σπίτι ήταν στην άκρη του χωριού, μέσα σε περιβόλια, έτσι θα ήταν εύκολη η διαφυγή σε περίπτωση ανάγκης. Δέχτηκε, έτσι ο Σοφιόπουλος επέλεξε το δωμάτιο όπου θα γινόταν. Το δάπεδο των δωματίων του σπιτιού ήταν από τσιμέντο. Στο δωμάτιο που επιλέγηκε να γίνει το κρησφύγετο αφαιρέθηκε το τσιμέντο και αφού κατασκευάστηκε το κρησφύγετο τοποθετήθηκαν μαρμαράκια. Για στόμιο αφέθηκαν τέσσερα μαρμαράκια τα οποία μπορούσαν να αφαιρεθούν με δυο βεντούζες. Το εσωτερικό του κρησφυγέτου ήταν περίπου 2Χ3 μέτρα και το βάθος του γύρω στο 1,20 μ. Χωρούσε τέσσερα άτομα. Έγινε, επίσης, εξαερισμός. Από το κρησφύγετο τρυπήθηκε με αρίδα ο τοίχος πάνω λοξά προς τα έξω, ενώ εξωτερικά δεν φαινόταν οτιδήποτε. Το κρησφύγετο κατασκεύασε ο Γιαννακός Αρχοντίδης. Δεν γνώριζαν πολλοί την ύπαρξη του κρησφυγέτου. Ο κατασκευαστής του, οι ένοικοι του σπιτιού, ο Γεώργιος Χατζηλουκάς και ακόμα ένας Δικωμίτης ο οποίος ένα βράδυ που ο Μάτσης ήταν έξω για δουλειές της οργάνωσης τον ακολούθησε και είδε σε ποιο σπίτι μπήκε. Το γεγονός αυτό, βέβαια, δεν άρεσε στο Μάτση και τον επέπληξε.

Όταν πήγαν στο σπίτι του Διάκου ο Μάτσης με τον Κωσταρή, ο Σοφιόπουλος τους πήρε στο δωμάτιο, όπου βρισκόταν το κρησφύγετο, και τους είπε να το βρουν. Δεν μπόρεσαν κι ο Μάτσης το ενέκρινε. Στον Διάκου πήγαν στις 11 του Νιόβρη, τους μετέφερε από το Πέλλα-Παίς ο Γεώργιος Κ. Σάββα. Άλλα κρησφύγετα στο Δίκωμο υπήρχαν ένα στον Καραγιάννη και δυο στον Κύπρου Ταραμουντά.

¹⁹⁸ Συνομιλία του Κυριάκου Διάκου με το συγγραφέα τον Ιούλιο του 2003.

Στις 19 του Ν
περικυκλωμέ
ζύπνησε. Ο Σ
σήματα στα
κατέβηκαν ο
Τοποθέτησε κ
δωμάτιο την
ανήμερα θηρί
προσχήματα,
λόγχη στο λαί
μικρότερο, κα
ακούμπησαν ε
Δημοτικού Σχ
χωριού. Από 1
έκρηξη. Στο ο
συγκεντρωμέν
Μάτσης. Καμ
είναι το σπίτι
πάνω στο τρι
επεμβαίνει ο
σπίθκια είδαμ
Θεώρησε κορ
δηλώνει ότι το
να τον βασα
νεροκολοκυθί
τους σταμάτησ
αναγνωρίσει τ
κοιμάται και ε
ήταν κομμένα,
κρέας, κι έσταζ
να τον χτυπών
το διπλανό περ
κοροΐδευε. Ο ή
επιβεβαίωσε ό
να τον χτυπών
συνάντησε και
Παναγή Κοφτε
εκεί υπέστη β
περίμενε κάποι
καρέκλα και «ν
ο Γιώργος Παπ
της Λευκωσίας
φυλάκιση, έμειν
τελειώσει ο αγά
Υπάρχουν δυο

Στις 19 του Νιόβρη ξημερώματα ήταν φρουρός ο Σοφιόπουλος. Το σπίτι ήταν περικυκλωμένο, τα σκυλιά γαύγιζαν. Κοιμόντουσαν όλοι οι υπόλοιποι και τους ζύπνησε. Ο Σοφιόπουλος έβλεπε από το φεγγίτη της πόρτας να γυαλλίζουν τα σήματα στα μπερέ των Εγγλέζων στρατιωτών. Άνοιξαν το κρησφύγετο, κατέβηκαν οι τρεις άντρες της ΕΟΚΑ και ο Διάκος έκλεισε το στόμιο. Τοποθέτησε και λίγη στάχτη καθώς και λίγους σάκους σιτάρι, ώστε να δίνει το δωμάτιο την εντύπωση αποθήκης σιταριού. Οι Εγγλέζοι πηγαينوέρχονται ανήμερα θηρία. Τη δεύτερη φορά που πήγαν στο σπίτι άφησαν κατά μέρος τα προσχήματα, έδωσαν μια σπρωξιά στην πόρτα και μπήκαν μέσα. Έβαλαν τη λόγχη στο λαιμό του ιδιοκτήτη, η γυναίκα του πήρε ένα από τα δυο παιδιά, το μικρότερο, και τους οδήγησαν πιο κάτω, στην περιοχή της Βρύσης όπου τους ακούμπησαν στον τοίχο. Από εκεί ο Διάκος μεταφέρθηκε στο γήπεδο του Β' Δημοτικού Σχολείου, όπου στο μεταξύ είχαν μαζέψει και άλλους άντρες του χωριού. Από το χώρο αυτό θα ακούσει σε λίγο τους πυροβολισμούς και την έκρηξη. Στο σχολείο οι Εγγλέζοι προσπαθούσαν να μάθουν ποιος από τους συγκεντρωμένους ήταν ο ιδιοκτήτης του σπιτιού όπου βρισκόταν μέσα ο Μάτσης. Καμιά απόκριση. Ένας τουρκοκύπριος επικουρικός ρώτησε ποιου είναι το σπίτι που έχει περβόλιν μέσα και μια φωτογραφία ενός αστυνομικού πάνω στο τραπέζι. Καμιά απόκριση και πάλι από τον ιδιοκτήτη, οπότε επεμβαίνει ο κουρέας Κωστής Παπαλουκάς και του λέει: «Ρε κουμπάρε, σπίθκια είδαμεν πολλά, αλλά περβόλια μες στα σπίθκια εν είδαμεν...» Θεώρησε κοροϊδία την παρέμβαση και τον ξυλοκόπησε. Στη συνέχεια ο Διάκος δηλώνει ότι το σπίτι είναι δικό του, οπότε όρμησαν εναντίον του και άρχισαν να τον βασανίζουν. Του κρέμασαν στο λαιμό αγκαθωτά σύρματα και νεροκολοκυθιές και τον γυρνούσαν στο γήπεδο. Ένας Εγγλέζος αξιωματικός τους σταμάτησε, τον έβαλαν σ' ένα αυτοκίνητο και τον πήγαν στο σπίτι του να αναγνωρίσει το νεκρό, πριν το ανατινάξουν. Ο νεκρός φαινόταν σαν να κοιμάται και είχε στην αγκαλιά το όπλο του, ένα στέρλιγκ. Τα δυο του πόδια ήταν κομμένα, φαινόταν τα κόκκαλά του, η χειροβομβίδα είχε διαλύσει το κρέας, κι έσταζε αίμα. Τους ανέφερε πως ο νεκρός ήταν ο Νίκος. Τότε άρχισαν να τον χτυπούν και πάλι άγρια, χρησιμοποιώντας και αγκαθωτά σύρματα από το διπλανό περιβόλι του Χατζηλουκά για να τον γδάρουν. Πίστευαν πως τους κοροϊδευε. Ο ίδιος όμως γνώριζε το Νίκο. Αξιωματικός που ήταν κοντά τους επιβεβαίωσε ότι έτσι ήταν γνωστός στην οργάνωση ο νεκρός και σταμάτησαν να τον χτυπούν. Από το χωριό τον μετέφεραν στο Φρούριο της Κερύνειας όπου συνάντησε και άλλους συγχωριανούς, ανάμεσά τους τούς: Δημήτρη και Παναγή Κοφτερό, το Γιαννακό Χαούζη, το Νίκο Χριστοφίδη-Στρούθο. Και εκεί υπέστη βασανιστήρια. Στη συνέχεια τον μετέφεραν στο Σαράγιο. Εκεί περίμενε κάποιος με το όνομα Καραφωθκιάς ο οποίος κρατούσε μια σπασμένη καρέκλα και «υποδεχόταν» τους κρατούμενους. Στο χώρο αυτό βρισκόταν και ο Γιώργος Παπαγιάννης, τον οποίο είχαν συλλάβει για γεγονότα στα σχολεία της Λευκωσίας. Τον παρουσίασαν σε δικαστήριο και καταδικάστηκε σε φυλάκιση, έμεινε όμως στη φυλακή μόνο τέσσερις μήνες, γιατί στο μεταξύ είχε τελειώσει ο αγώνας και είχε δοθεί αμνηστία.

Υπάρχουν δυο εκδοχές αναφορικά με την ανεύρεση του κρησφυγέτου του

Μάτση. Κάποιος πρόδωσε ενσυνείδητα ή λύγισε από τα βασανιστήρια και μίλησε. Επικρατέστερη η δεύτερη εκδοχή. Τους Εγγλέζους συνόδεσε κουκουλοφόρος που τους υπέδειξε το σπίτι. Οι Εγγλέζοι δυσκολεύτηκαν, γιατί δεν έβρισκαν στα ληξιαρχεία το όνομα Κυριάκος Διάκος, γιατί είχε δηλωθεί με τη γέννησή του ως Γιαννής, το όνομα του παππού του, ενώ αργότερα η νοννά του στα βαπτίσια του έδωσε το όνομα του συζύγου της, Κυριάκος. Μετά τον αγώνα έκαμε δήλωση αλλαγής του ονόματός του.

Μετά τη θυσία: Την Κυριακή 4 Ιανουαρίου 1959 τελέστηκε στον ιερό ναό Αγίου Γεωργίου 40ήμερο μνημόσυνο του Κυριάκου Μάτση. Παρέστησαν οι γονείς του ήρωα, πολλοί κάτοικοι του χωριού αλλά και από γειτονικά χωριά καθώς και το Παλαιχώρι, γενέτειρα του ήρωα. Μεταξύ των ομιλητών ήταν και ο πατέρας του ήρωα Χριστοφής, ενώ ψάλληκαν πατριωτικά τραγούδια. Μετά το μνημόσυνο ακολούθησε πορεία προς το χώρο της θυσίας του όπου τελέστηκε τρισάγιο. Στο κρησφύγετο υπήρχε τεραστίων διαστάσεων πανό.¹⁹⁹ Βρετανοί στρατιώτες μετέβησαν στις 15 του Γενάρη στο κρησφύγετο καταξέσχισαν την ελληνική σημαία που κυμάτιζε πάνω στα ερείπια, έσπασαν τον ιστό και πέταξαν το σταυρό στη λάσπη.²⁰⁰

Το πρώτο ετήσιο μνημόσυνο του Μάτση τελέστηκε την Πέμπτη 19 του Νιόβρη 1959 στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Μίλησε ο δάσκαλος Παύλος Γεωργιάδης και μαθητές απήγγειλαν ποιήματα. Στη συνέχεια σχηματίστηκε πορεία προς το κρησφύγετο όπου ψάλληκε τρισάγιο και κατατέθηκε στεφάνι.²⁰¹ Το επίσημο μνημόσυνο έγινε την Κυριακή 22 του Νιόβρη 1959 στην ίδια εκκλησία. Παρέστησαν ο Υπουργός Εργασίας Πολύκαρπος Γιωρκάτζης, ο Πρόεδρος του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου Κωνσταντίνος Σπυριδάκης, οι Γενικοί Γραμματείς της ΠΕΚ Ανδρέας Γιάγκου και Μιχ. Πισσάς, ο Γενικός Επιθεωρητής Μέσης Παιδείας Κλεάνθης Γεωργιάδης, άλλοι επίσημοι, μαθητές από άλλα σχολεία και πλήθος κόσμου. Για τη δράση του ήρωα μίλησε ο Νίκος Σέρβος, ενώ η χορωδία της ΟΧΕΝ έψαλε τραγούδια. Μετά το μνημόσυνο πορεύτηκαν όλοι προς το χώρο της θυσίας του ήρωα όπου οι πιο πάνω αναφερόμενοι επίσημοι κατέθεσαν στεφάνια. Στεφάνια κατατέθηκαν επίσης από οργανώσεις της επαρχίας Κερύνειας, γονείς ηρώων και από το Δίκωμο: το ΑΚΕΛ και τις Λαϊκές Οργανώσεις, το ΕΔΜΑ, την ΑΤΕ-ΠΕΚ, το Ελεύθερο Εργατικό Σωματείο, την ΟΧΕΝ, το ΕΔΜΑ, την Εθνική Ένωση Άνω Δικόμου.²⁰²

Την Κυριακή 20 Νοεμβρίου 1960 τελέστηκε στην εκκλησία Αγίου Γεωργίου το δεύτερο ετήσιο μνημόσυνο του Μάτση. Επιμνημόσυνο λόγο εκφώνησε ο καθηγητής Νικόλαος Τσιγκίνης. Στη συνέχεια έγινε πορεία προς το μνημείο

¹⁹⁹ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 7/1/1959.

²⁰⁰ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 18/1/1959.

²⁰¹ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 21/11/1959.

²⁰² Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 24/11/1959.

όπου έγινε κατὰ
Μαυροκορδάτ

Πολλά σχολεία
Μάτση και απ
Νεοκλέους κα
μετέβησαν με
καθηγητής τα
Αστραίος και
επισκέφθηκαν

Το ΕΔΜΑ Δυ
Διάκου που ο
Νιόβρη 1959 ο
κατοίκων του
έκαμαν εισφο
θάλασσας και

Μνημείο: Λί
στο χώρο της
εκπόνησε δωρ
του μνημείου
επιτροπή απο
Κατσελλής, τ
επίσης Επιτρο
Δημητράκης
εισέφεραν για
Ελεύθερο Ερ
λίρες και αρκ
του 1960 από
έγιναν την Κ
Αρχιεπίσκοπο

*Το Δίκωμο
δι' αφίδι
και με εσ
την 9 π.μ
την 11 π.,*

²⁰³ Εφημερίδα Φ

²⁰⁴ Εφημερίδα Φ

²⁰⁵ Εφημερίδα Φ

²⁰⁶ Εφημερίδα Φ

²⁰⁷ Εφημερίδα Φ

²⁰⁸ Εφημερίδα Φ

όπου έγινε κατάθεση στεφάνων, μίλησε ο διευθυντής του σχολείου Γεώργιος Μαυροκορδάτος και ψάλληκαν τραγούδια από μαθητές και μαθήτριες.²⁰³

Πολλά σχολεία από όλη την Κύπρο επισκέφθηκαν το χώρο της θυσίας του Μάτση και απέτισαν τον πρέποντα σεβασμό. Ανάμεσα σ' αυτά το Λύκειο Νεοκλέους και η Παγκύπρια Ακαδημία Θηλέων μαθήτριες της οποίας μετέβησαν με καθηγητές τους στις 9 Απριλίου 1959. Τέλεσε τρισάγιο ο καθηγητής των Θρησκευτικών αιδ. Δωρόθεος, μίλησε ο καθηγητής κ. Αστραίος και κατατέθηκαν δάφνινα στεφάνια.²⁰⁴ Την Κυριακή 24 Ιουλίου επισκέφθηκαν το χώρο μέλη του ΘΟΙ Κάτω Βαρωσίων.²⁰⁵

Το ΕΔΜΑ Δικόμου οργάνωσε έρανο για την ανέγερση του σπιτιού του Διάκου που ανατινάχθηκε από τις βρετανικές δυνάμεις. Στις αρχές του Νιόβρη 1959 ανακοίνωσε νέες εισφορές. Αναφέρονται τα ονόματα πολλών, κατοίκων του Δικόμου και μη, που έκαμαν χρηματικές εισφορές, ενώ άλλοι έκαμαν εισφορές σε είδος ή εργασία όπως: κάποιος δυο αυτοκίνητα άμμο της θάλασσας και άλλος ανέλαβε την κατασκευή της πλάκας του σπιτιού.²⁰⁶

Μνημείο: Λίγο καιρό μετά την ανεξαρτησία άρχισε η ανέγερση μνημείου, στο χώρο της θυσίας του ήρωα. Τα σχέδια για την ανέγερση του μνημείου εκπόνησε δωρεάν ο αρχιτέκτονας Αριστείδης Μιχαηλίδης. Για την ανέγερση του μνημείου διενεργήθηκε έρανος τιμής στην επαρχία Κερύνειας και την επιτροπή αποτελούσαν οι Κλεάνθης Γεωργιάδης, γραμματέας, Ανδρέας Κατσελλής, ταμίας, και Γεώργιος Πατσαλοσαββής, σύμβουλος. Ορίστηκε επίσης Επιτροπή Συλλογής Εράνων κατά τόπους. Στο Δίκωμο ορίστηκε ο Δημητράκης Κοφτερός.²⁰⁷ Ο Σωκράτης Λοϊζίδης και η ΟΧΕΝ Δικόμου εισέφεραν για το σκοπό αυτό από 30 λίρες, η εκκλησία Δικόμου 10 λίρες, το Ελεύθερο Εργατικό Σωματείο, η Αθλητική Ένωση Πάνω Δικόμου από 5 λίρες και αρκετοί ιδιώτες μικρότερα ποσά.²⁰⁸ Η ανέγερση άρχισε τον Απρίλη του 1960 από το Γιάννη Κορομία αντί 1300 λιρών και τα αποκαλυπτήρια έγιναν την Κυριακή 2 Απριλίου 1961 από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπο Μακάριο.

Το Δίκωμον πλέον εις τα χρώματα της κυανολεύκου και κεκοσμημένον δι' αφίδων, εθνικών συνθημάτων και των εικόνων του ήρωος Μάτση και με εστρωμένας διά κλάδων δάφνης και μυρσίνης τας οδούς, ετέλεσε την 9 π.μ. θρησκευτικόν μνημόσυνον του ήρωος Κυριάκου Μάτση και την 11 π.μ. τα αποκαλυπτήρια της χαλκίνης προτομής του ήτις εποιήθη

²⁰³ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 22/11/1960.

²⁰⁴ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 10/4/1959.

²⁰⁵ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 26/7/1960.

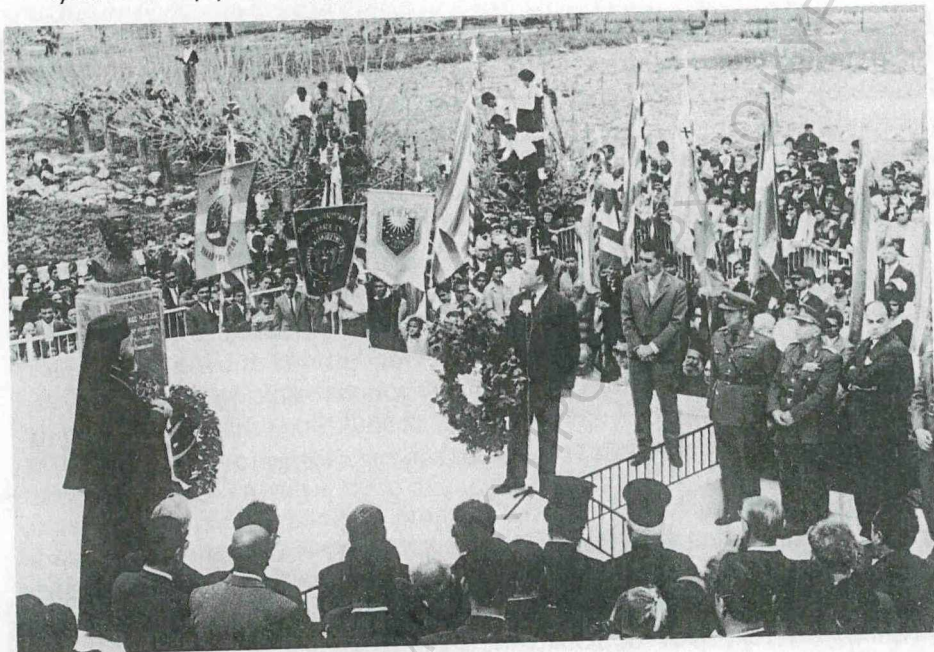
²⁰⁶ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 8/11/1959.

²⁰⁷ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 10/2/1960.

²⁰⁸ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 26/5/1960.

δαπάναις του Μ. Αρχιεπισκόπου και εστήθη επί του διά παγκυπρίων
εράνων ανεγερθέντος ηρώου.²⁰⁹

Από τα αποκαλυπτήρια της προτομής του ήρωα Κυριάκου Μάτση. Διακρίνονται
μεταξύ άλλων ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και ο
Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων Γλαύκος Κληρίδης.

Το πρόπλασμα της προτομής έγινε από τον καθηγητή της Τεχνικής Σχολής
Λευκωσίας Ανδρέα Σαββίδη και το σχέδιο εκτελέστηκε στο εξωτερικό.²¹⁰

Στα αποκαλυπτήρια παρέστησαν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας
Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, συνοδευόμενος από τον Πρωτοσύγκελλο
Καλλίνικο, ο υπουργός Εξωτερικών Σπ. Κυπριανού, οι πρόεδροι της Βουλής
των Αντιπροσώπων Γλ. Κληρίδης και της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης
Κ. Σπυριδάκης, ο Γραμματέας της Ελληνικής Πρεσβείας Α. Έξαρχος, ο
στρατηγός Παντελίδης, αντιπροσωπεία της ΕΛΔΥΚ, οι βουλευτές Ζ.
Πιερίδης, Γιαν. Μάτσης, Α. Γιάγκου αντιπροσωπεύοντας και την ΠΕΚ ως Γ.
Γ. της, Ν. Αντωνίου, Ν. Σέρβος, Φ. Παρασκευαΐδης, Ι. Χαρμαντάς, Τ. Φάνος,
Χρ. Χαραλάμπους, Β. Λυσσαρίδης, Γ. Σαββίδης, Π. Κουμενής, Ν. Κόσης, Σ.
Γιαννάκης και Χ. Μιχαηλίδης, ο Διευθυντής Παιδείας Κλ. Γεωργιάδης, ο

²⁰⁹ Εφημερίδα Κύπρος, 3/4/1961.

²¹⁰ Η προτομή του Μάτση καταστράφηκε από τους εισβολείς το 1975. (Εφημερίδα
Σημερινή, 20/11/1999.) Στη συνέχεια καταστράφηκε ολόκληρο το μνημείο. Στο χώρο που
υπήρχε το μνημείο σήμερα υπάρχει κτισμένο σπίτι.

Διευθυντής
γυμνασιάρχε
άλλοι γονείς
δήμαρχοι, αν
Σχολικών Εφ

Στο Μακάρι
μαθητές του
βουλευτής Α
συμβιβασμο
αποκαλυπτή
στο πνεύμα
ενωτικό σύ
διδάγματα α
τονίζοντας μ

Ο Αρ
αποκαλυπτ

...Εις το τα
αίμα του εν
αθάνατον ει
ακόμη μίαν

²¹¹ Αρχείο Ιερέ

Διευθυντής Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαιδεύσεως Θ. Σοφοκλέους, γυμνασιάρχες και υποδιευθυντές σχολείων, οι γονείς του τιμωμένου και άλλοι γονείς ηρώων: του Αυξεντίου, Καραολή, Παλληκαρίδη, Μιχ. Σάββα, δήμαρχοι, αντάρτες, αγωνιστές, εκπρόσωποι των Νέων Συντεχνιών, ΠΕΟ, Σχολικών Εφορειών, σωματείων και πλήθος κόσμου.

Στο Μακάριο, όταν εισήλθε στο χώρο του μνημείου προσφέρθηκαν από μαθητές του Δικώμου ανθοδέσμες. Μετά μίλησε εκ μέρους του Δικώμου ο βουλευτής Ανδρέας Γιάγκου ο οποίος τόνισε ότι ο Μάτσης δεν εδέχθη τους συμβιβασμούς, αλλά προτίμησε να γίνει ολοκαύτωμα. Το λόγο για τα αποκαλυπτήρια είπε ο Κλ. Γεωργιάδης, που τόνισε, ότι ο Μάτσης πίστευε στο πνεύμα του αγώνα και το δίκαιο και γι' αυτό θυσιάστηκε, κι ότι θα είναι ενωτικό σύμβολο του ελληνικού κυπριακού λαού, ο οποίος θα αντλεί διδάγματα από το παράδειγμα του Μάτση. Στη συνέχεια μίλησε ο Μακάριος τονίζοντας μεταξύ άλλων:²¹¹

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος μιλά κατά τη διάρκεια της τελετής των αποκαλυπτηρίων της προτομής του ήρωα. Στ' αριστερά διακρίνεται η εκκλησία της Παναγίας των Περβολιών.

...Εις το ταπεινόν μέχρι της στιγμής εκείνης κρησφύγετόν του εγράφη με το αίμα του εν από τα ωραιότερα έπη του εθνικού μας αγώνος και εναπετάθη αθάνατον εσαεί το σπέρμα της ελευθερίας. Εις το κρησφύγεττον αυτό εχώρεσεν ακόμη μίαν φοράν η δόξα της Ελλάδος, και παλλόμενον από ιεράν συγκίνησιν

²¹¹ Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Αρχείο Μακαρίου Γ', Ρ29, 2/4/1961.

επανελήφθη, γεμάτων υπερηφάνειαν και πίστιν το προγονικόν «μολών λαβέ». Και ο Κυριάκος Μάτσης εισήλθε διά της θυσίας του εις το Πάνθεον των μεγάλων μορφών της ελευθερίας. Πόση ευγένεια, πόση πίστις, πόση αρετή επεσφράγισε την θυσίαν του ήρωος. Από τον ιστορικόν τούτον χώρον εξεπήγασεν η ιερά επιταγή του χρέους και του καθήκοντος και ο άνεμος της ελευθερίας έπνευσεν απ' άκρου εις άκρον της νήσου, διά να άρη το μίasma της δουλείας και να σαρώση τα σκοτεινά σύννεφα της αποικιοκρατίας από τον γαλανόν ουρανόν μας. Εδώ επεσφραγίσθη διά της θυσίας του Κυριάκου Μάτση η πράξις της ανεξαρτησίας της πατρίδος μας. Από το κρησφύγετόν του εφύτρωσε καλλίκορμον και καλλίκλαδον το δένδρον της κυπριακής ελευθερίας.

Οι γονείς του ήρωα και άλλοι συγγενείς του μαζί με την ιδιοκτήτρια της οικίας όπου έπεσε ο Μάτσης, τη μέρα των αποκαλυπτηρίων της προτομής του ήρωα.

Εδώ ας σταθώμεν όλοι ευλαβώς και ας προσατενίσωμεν με τους οφθαλμούς της ψυχής μας τον ιερόν τούτον χώρον, όπου διά του Γολγοθά του ήρωος Μάτση ηδυνήθη η πατρίς μας να βαδίση την οδόν της Αναστάσεως. Εδώ ας καταθέσωμεν την αϊδιον ευγνωμοσύνην και την αγάπην μας και ας μεταβάλωμεν το μνημείον τούτο εις τόπον εθνικού προσκυνήματος, από τον οποίον αι νέαι γενεαί θα παραδειγματίζονται και θα αντλούν διδάγματα διά το χρέος έναντι της πατρίδος, έναντι ολοκλήρου της ανθρωπότητας. Το μνημείον τούτο ας γίνη δι' ημάς και διά τους μεταγενεστέρους η πέτρα της πίστεως, διά της οποίας θα οικοδομήσωμεν την ελευθέραν πολιτείαν μας...

Ακολουθώς

Κυρηνείας, Λ
Καζαφανίου, Α

Μαθητές τ
καθηγητές τ

Την ίδια μέρα τ
τα Α' «Μάτσει
θέση σε σύνολο

Ακολούθως ο Αρχιεπίσκοπος αποκάλυψε την προτομή του ήρωα. Ο πρόεδρος της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης Κ. Σπυριδάκης προσφωνώντας τον ήρωα τόνισε ότι ο Μάτσης απέδειξε ότι η ελληνική ιστορία συνεχίζεται, ενώ ο πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων Γλ. Κληρίδης τόνισε ότι οι μητέρες θα προτρέπουν τα παιδιά τους να μιμούνται τον ήρωα. Ο γραμματέας της ελληνικής πρεσβείας Α. Έξαρχος υπογράμμισε, ότι η ελληνική ελευθερία κερδίζεται με θυσίας και το Δίκωμο αποτελεί διαμάντι, το οποίο προστέθηκε στο αδαμαντοποίητο στεφάνι της Ελλάδας δίπλα από τις Θερμοπύλες, το Αρκάδι, το Ρούπελ. Στη συνέχεια κατέθεσαν στεφάνια ο πατέρας του ήρωα, οι γονείς άλλων ηρώων, οι συναγωνιστές του, η ΑΤΕ Δικόμου, οι Λαϊκές Οργανώσεις Δικόμου, οι Εφορείες Λευκωσίας, Αμμοχώστου, Κυρηνείας, το Γυμνάσιο Κυρηνείας, Λαπήθου, Βαρωσίων, τα Σωματεία Δικόμου, Πέλλα-Παΐς, Καζαφανίου, Αγίου Επικτήτου, Αγίου Αμβροσίου...

Μαθητές του Λυκείου Νεοκλέους, ανάμεσά τους και Δικωμίτες, μαζί με καθηγητές τους αποτίουν φόρο τιμής στο σταυραετό του Πενταδακτύλου.

Την ίδια μέρα το απόγευμα τελέστηκαν στην Κερύνεια στο Γ. Σ. Πράξανδρος τα Α' «Μάτσεια» με συμμετοχή αρκετών αθλητών. Το Δίκωμο πήρε την έκτη θέση σε σύνολο εννέα συμμετοχών. Διακρίθηκαν οι αθλητές του:

Δρόμος 800 μ. Δεύτερος: Γιάννης Κ. Χατζηγιάννης.
Άλμα απλούν. Τρίτος: Σάββας Μικελλίδης.
Άλμα τριπλούν. Πρώτος: Σάββας Μικελλίδης. 12,15 μ.

Μνημείο στην προσφυγιά: Την Πέμπτη 27 Ιουνίου 2002 έγιναν τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου του ήρωα Κυριάκου Μάτση στην περιοχή του Προεδρικού Μεγάρου στη Λευκωσία. Μιλώντας ο αδελφός του Γιαννάκης Μάτσης ανέφερε μεταξύ άλλων για τον ήρωα:²¹²

Πιστεύει ότι ο αγώνας της ΕΟΚΑ δεν απέβλεπε σε στρατιωτική ήττα της Βρετανίας, πράγμα ανέφικτο, αλλά στη διεθνή ανακίνηση του κυπριακού σε μια εποχή που η αυτοδιάθεση των λαών ήταν προδιαγεγραμμένη πορεία στην Αφρική και Ασία. Και ότι ο απελευθερωτικός αγώνας μπορούσε να τερματιστεί με τη δεσμευτική αναγνώριση του δικαιώματος εξάσκησης της αυτοδιάθεσης εντός τακτής προθεσμίας. Ανησυχεί ιδιαίτερα για την περίπτωση εμπλοκής της Τουρκίας στο Κυπριακό...

Δραπετεύει από τα κρατητήρια και αναλαμβάνει τον τομέα Κερύνειας. Εντελώς απροσδόκητα απολύομαι από τα Κρατητήρια Κοκκινοτριμιθιάς. Αρχές Ιουνίου του 1958, βρίσκω κάτω από την πόρτα του δωματίου μου επιστολή γραμμένη κατά τον ίδιο τρόπο που η ΕΟΚΑ κυκλοφορούσε την αλληλογραφία της. Η δισέλιδη αυτή επιστολή απεδείχθη ότι προήρχετο από τον αρχηγό του Special Branch Major Ματσαουαν και απευθύνετο προς τον Κυριάκο. Του επαναλάμβανε με πολλή επιχειρηματολογία τις αγγλικές απόψεις για το κυπριακό και επρόβαλλε τον κίνδυνο σύγκρουσης της ΕΟΚΑ εσωτερικά και με τους τουρκοκυπρίους που θα οδηγούσε στη διχοτόμηση της Κύπρου. Σε λίγες ημέρες, τον Ιούνιο του 1958, άρχισαν οι τουρκοκυπριακές βιαιοπραγίες στον Άγιο Λουκά στη Λευκωσία...

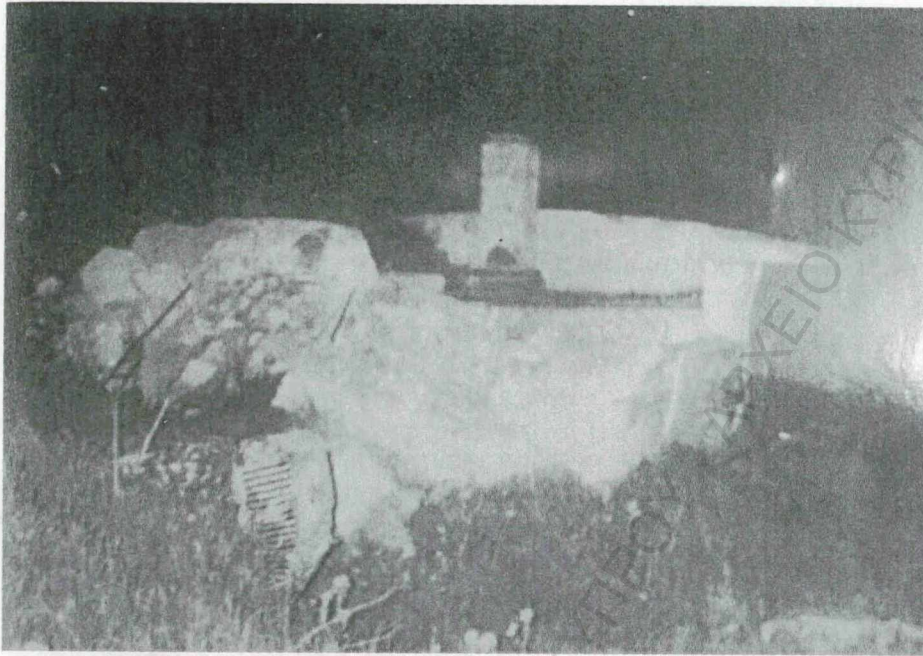
Ένα μήνα προτού πέσει στο Δίκωμο, το Νοέμβριο του 1958, στο τελευταίο γραπτό κείμενό του που διασώθηκε, αφού κάνει μια φιλοσοφική προσέγγιση της ύλης γης με το πνεύμα γη, καταλήγει στην παγκόσμια νιοθέτηση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα ότι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι δικαιούνται να απολαμβάνουν αυτών των δικαιωμάτων και να περπατούν πάνω σ' αυτή τη γη ελεύθεροι, διαφεντευτές της, κυρίαρχοί της...

²¹²Εφημερίδα Αντίλογος, 13-26/7/2002. Μνημεία του Μάτση υπάρχουν επίσης στο Παλαιχώρι, κοινό με τους δυο άλλους ήρωες της κοινότητας, στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και προτομή του στο Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος.

Ο αδελφός του ήρωα
τη

Ο αδελφός του ήρωα Γιαννάκης Μάτσης στον τόπο της θυσίας του, λίγο μετά την εισβολή. Σήμερα εδώ υπάρχει ένα σπίτι.